

Nem feladatunk itt most SZABÓ Imre munkája hazai és nemzetközi jelentőségének méltatása. Végezetül is csak arra utalnánk, ami e műből következőleg számunkra, a neveléstudomány művelői számára elsődrendű tanulságos, fontos: az interdiszciplináris kutatások kiszélesítése, a komparatiztika — a mi vonatkozásunkban az összehasonlító pedagógia művelése, többek között, — de elsősorban — fogalmi rendszerünk olyan egyértelmű tisztázása érdekében, amely nem „csak” a neveléstudomány, hanem egész közoktatási rendszerünk korszerű tudományos bázison történő továbbfejlesztésének alapvető feltétele.

FÖLDES ÉVA

MAURICE DEBESSE, GASTON MIALARET:
TRAITÉ DES SCIENCES PÉDAGOGIQUES. PÉDAGOGIE COMPARÉE

Tanulmányok a pedagógiai tudományok köréből. Összehasonlító pedagógia
Párizs, 1972. 234 oldal

Az összehasonlító pedagógia új, izgalmas tudományág, amely most keresi módszerét, most határozza meg kutatási területét. Mindamellet mégsem teljesen új tudomány, hiszen a neveléstörténet keretén belül már a múlt században is megjelentek olyan munkák, amelyek összehasonlító pedagógiával foglalkoztak. Az elkövetkezendő huszonöt esztendő alkalmasint legalább annyi változást fog hozni a tudomány berkeiben, mint az elmúlt másfél évszázad: márcsak ezért is érdemes figyelemmel kísérnünk az összehasonlító pedagógia fejlődését, számon tartanunk új eredményeit.

A kötet egyik legérdekesebb tanulmánya Joseph A. LAUWERYS kanadai professzor szakértelmét dicséri: a szerző nemcsak az összehasonlító pedagógia eddigi történetét vázolja fel, de e tudományág tárgyának meghatározására is kísérletet tesz. Az összehasonlító pedagógia — szorinte — a neveléstudomány szerves része. Feladata nemcsak az, hogy elemezze a különböző országok gazdasági, politikai és kulturális gyakorlatát tükröző oktatási rendszereket, hanem az is, hogy összegyűjtse és osztályozza az oktatási rendszerekre, tanárookra, diákokra, a tanévre, valamint az oktatás gazdasági kérdéseire vonatkozó információkat. Az összehasonlító pedagógia tehát nem felesleges tudomány: célja, hogy általános összehasonlítási alapot adjon a nevelésügyi reformok tervezőinek, és hogy felmérje az egyes intézkedések várható eredményeit.

Az összehasonlító pedagógia tehát nem normatív tudomány. Nem írja elő a helyes eljárásokat; hanem a „miért”-eket elemzi. Ilyenformán, a pedagógiai kutatások mai állása szerint, ez a tudományág a neveléstörténet és a szociológia mezgyéjén helyezkedik el.

Napjainkban az amerikai George BEREDAY és az angol Brian HOLMES az összehasonlító pedagógia legtekintélyesebb szakemberei: BEREDAY az amerikai, HOLMES pedig az angol közoktatást ismerteti. De nemcsak a tőkésországok oktatási rendszereiről olvashatunk a kötetben, hanem Szovjetunió, Lengyelország, Bulgária, Csehszlovákia és Jugoszlávia oktatási rendszeréről is.

A legnagyobb és legrészletesebb ismertetés a francia közoktatásról készült; a francia közoktatás alapján ugyanis nemcsak a „frankofon” országok, vagyis Belgium, Svájc és Kanada pedagógiáját érthetjük meg alaposabban, de a volt francia gyarmatokét is.

Armand BIANCHERI tanügyi főfelügyelő a francia nevelésügy fejlődését követi nyomon. Az oktatásügyben mind a mai napig egy sor örökség érezteti hatását. A klasszikus humanizmusét károsnak tartja: úgy véli, elsősorban ez hozza létre az uralkodó frakció és az alsóbb néposztályok közötti kulturális különbségeket. Az oktatás zártsága, konzervatizmusa tette ugyanis lehetővé egy olyan „nemes” iskolai hagyomány kialakulását, melynek az volt a célja, hogy az iskolai oktatással törvényesítsék a társadalmi különbségeket. Ez a zártság, ez a nagyfokú centralizáció a különböző filozófiai rendszerek pluralizmusával párosult. Így például az ötvenes években két merőben ellentét nézet ütközött össze egymással a nevelésügy demokratizálása kapcsán, amely mellesleg — a közoktatás tervezése mellett — a pedagógia egyik fő kérdése napjainkban. A kulturális és szakmai felemelkedést lehetővé tevő „elkülönítő” demokrácia, amely tulajdon társadalmi osztályuktól különíti el a fiatalokat, támogatásra talált a nagypolgárok körében, noha az „általános” demokratizálás elméletét ellenezték. Napjainkban is ádáz harc dúl Franciaországban a közoktatás területén, jóllehet a szelekcio veszélye mind fenyegetőbb.

A központosított bürokratikus rendszer ugyanis minden újításnak elejét vette. Így érthető, miért nem volt jelentős a kutatás a régi nevelési rendszerben. Azok a „fiók-rendszerek” amelyek a társadalmilag szükséges oktatás hiányának elrejtésére szolgáltak, ellenálltak minden új szellemi törekvésnek.

De vajon mi indította meg a változást, vajon mi mozdította ki évszázados állapotából a francia iskolarendszert?

Az első „kihívás” a társadalmi fejlődés felgyorsulása volt. Az oktatás területén is jelentkeztek az új „fogyasztói” igények. A tervezők felismerték: az oktatás hatékonysága a fejlődés egyik legfontosabb tényezője. Az iskolarendszer sem ideológiai, sem szerkezeti szempontból nem felelt meg a társadalmi igényeknek. Kevés a jól képzett szakember, mivel kevés gyermek jut el a felsőoktatási intézményekbe.

A második „kihívás” az a nagy változás volt, amely az információ és a kommunikáció terén következett be. Új filozófiai igények fogalmazódnak meg; mind gyakrabban követelik a tanulási lehetőségek egyenlőségét. Ma már senki sem elégszik meg azokkal a látszatintézkedésekkel, amelyekkel a dégaulle-i iskolareform akarta enyhíteni a feszültséget.

A változás jelentős tényezője volt a demográfiai robbanás, amely nemcsak gátolta, de serkentette is a fejlődést. Ösztönző hatása azzal magyarázható, hogy a társadalmi valóság elemzésére irányította a figyelmet. Ugyanakkor, mivel a mennyiségi problémákat a minőségek elé helyezte, gátolta is a közoktatás fejlődését. Így azután az a paradox helyzet alakult ki, hogy mindig akkor fogyanosítják a strukturális reformokat, amikor már késő. Ezek a reformok tehát mindig az igények mögött kullognak.

BIANCHERI négy vonalon kíséri végig a jelenlegi fejlődést: a tananyagban bekövetkezett változásokon, a pedagógiai módszereken, a nevelők képzésén és az intézmények szerkezeti változásain keresztül.

Rendszerint történeti oldalról közelítik meg az eseményeket és jelenségeket a kötet szerzői. Így azokat az okokat is, amelyek kiváltották az 1968-as májusi eseményeket. Az áldemokratizálás problémáját volt hivatva orvosolni az 1968. november 7-i orientációs törvény, amelyet R. DELCHET elemez. Úgy véljük azonban, hogy a szerző erősen eltúlozza e törvény jelentőségét. A valóság, valamint az azóta megszületett újabb törvények arra vallanak, hogy még mindig nem oldották meg a francia közoktatás problémáját.

A Szovjetunió és a többi szocialista ország közoktatási rendszeréről azonban nem sokat tud meg az olvasó. Mindamellet Alexandre VEXLIARD, a francia összehasonlító pedagógia tekintélyes szakértője, nagyra becsüli a Szovjetunióban folyó kutatómunkát a neveléstudomány terén.

A Kínai Népköztársaság nevelési kérdéseiről nem sokat tudunk. Az e problémával foglalkozó fejezet tehát fontos információ számunkra, még akkor is, ha az áttekintés szerzője, Roland PRICE, maga is bevallja, hogy nem tud tiszta képet alkotni a kínai nevelés helyzetéről. Kínában a kulturális forradalom idején sok bírálat érte a felsőoktatást, mivel háttérbe szorította a munkás- és parasztfiatalokat. A mai helyzetet azonban, a kevés információ miatt, még nem lehet értékelni.

DEBESSE professzor, a kötet zárótanulmányában, azt hangsúlyozza, milyen nagy a földrajzi megközelítés jelentősége az összehasonlító pedagógia terén. Ilyenformán nélkülözhetetlen a helyi tanulmányok összehasonlító feldolgozása.

Összefoglalásul elmondhatjuk, hogy ez a kötet rendkívül jelentős az összehasonlító pedagógia fejlődése szempontjából. A problémák sokoldalú, elsősorban történeti megközelítése pedig nemcsak pedagógiai, de tudománytörténeti szempontból is tanulságot szolgál.

BARACS ÁGNES

GEORGE MORRIS: OVERPOPULATION — EVERYONE'S BABY

Túlnépesedés — mindenki gyermeke
London, 1973. Priory Press Limited. 189 oldal

Számos cikk, tudományos megfigyelés, s az UNESCO-bizottságok jelentései hívták fel a figyelmet azokra a veszélyekre, amelyek az emberiség létét fenyegetik. Ha nem védekezünk a környezet szennyeződése ellen, ha folytatódik a fegyverkezési verseny, a föld lakosságát semmi nem menti meg a pusztulástól. Legutóbb SZENTGYÖRGYI Albert professzor írt ezekről a problémákról Az őrült majom (The crazy ape) című könyvében.

A föld túlnépesedése okozza a gondok egy részét. MORRIS doktor, aki a *Doctors and Overpopulation Group*, az Orvosi és Túlnépesedési Csoport titkára, hangsúlyozza: hogy cselekedhesünk, először meg kell ismernünk a túlnépesedés okait, majd elemezni kell annak következményeit. A történeti áttekintés, amellyel a szerző könyvében bevezeti a problémát, nem vígasztal meg bennünket: a középkori járványok, éhínségek, tűzvészek, s az újkorai háborúk hatására korábban nem jelentkezett e probléma. Ehhez az egészségügy fejletlensége, a magas halálzási arány is hozzájárult.